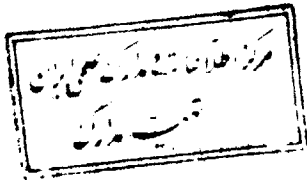

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۲۴۹۴۷

وزارت فرهنگ و آموزش عالی

دانشگاه قم

دانشکده علوم انسانی

پایان نامه

۱۳۷۸ / ۲ / ۲۹

دوره کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی

موضوع

نقش مجازات سالب آزادی در اصلاح مجرمین

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر جعفر کوشا

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر محمود آخوندی اصل

دانشجو:

محمد علی کریمی مله

زمستان ۱۳۷۷

1875/2

۲۴۹۴۷

تقدیم به:

پدر و مادر بزرگوارم که دعای خیر آنها همواره بدرقه راهم بود و به همسر
محترمه‌ام که با تحمل تمامی مشکلات زندگی راه تحصیل را برایم هموار نمود.

تشکر و قدردانی:

در اینجا لازم می‌دانم از حوصله و راهنماییهای ارزشمند اساتید محترم راهنما و مشاور جنابان آقایان دکتر جعفر کوشا و دکتر محمود آخوندی که در تهیه و تنظیم این مجیزه از هیچ کوششی دریغ نمودند تشکر و قدردانی نمایم.

فهرست مطالب

عنوان	مطالب
چکیده.....	۱
مقدمه.....	۳
الف - انگیزه انتخاب موضوع.....	۳
ب - اهمیت موضوع.....	۴
ج - فرضیات.....	۷
د- روش تحقیق.....	۸
ه - فهرست عناوین.....	۹
بخش اول: کلیات.....	
مقدمه.....	۱۱
فصل اول مفاهیم، تعاریف و تحولات تاریخی مجازات سالب آزادی.....	۱۲
مبحث اول، مفهوم و مقایسه مجازات سالب آزادی با مفاهیم مشابه.....	۱۲
گفتار اول: مفهوم مجازات سالب آزادی.....	۱۲
گفتار دوم: مقایسه مجازات سالب آزادی با مجازات محدود کننده آزادی.....	۱۶
گفتار سوم: مقایسه مجازات سالب آزادی با قرارهای محدود کننده آزادی.....	۲۲
مبحث دوم: بررسی تحولات تاریخی مجازات سالب آزادی.....	۳۱
گفتار اول: از دیدگاه مکاتب کیفری.....	۳۲
الف - مکاتب کیفری غربی.....	۳۳
۱- در دوران باستان.....	۳۳

فهرست مطالب

مطالب	عنوان
۳۳	۲- در قرون وسطی
۳۵	۳- مکاتب کیفری سده هجدهم به بعد
۳۵	۳-۱: مکتب عدالت معتدل (فایده اجتماعی)
۳۶	۳-۲: مکتب تحقیقی (اثباتی)
۳۷	۳-۳: مکتب دفاع اجتماعی
۳۸	ب - مکتب کیفری اسلام
۴۴	گفتار دوم: تحولات تاریخی مجازات سالب آزادی در حقوق ایران
۴۴	الف - قبل از انقلاب اسلامی
۴۷	ب - پس از انقلاب اسلامی
۵۲	فصل دوم: اهداف مجازات سالب آزادی
۵۲	مبحث اول: اهداف عمومی
۵۲	گفتار اول: هدف سودمندی
۵۳	الف - پیشگیری عمومی
۵۴	ب - پیشگیری اختصاصی
۵۶	گفتار دوم: هدف اخلاقی
۵۶	الف - تحقق عدالت
۵۶	ب - ارضای افکار عمومی
۵۷	ج - جلب رضایت مجنی علیه

فهرست مطالب

مطالب	عنوان
۶۰	مبحث دوم: اهداف اختصاصی مجازات سالب آزادی
۶۰	گفتار اول: پیشگیری عمومی
۶۲	گفتار دوم: پیشگیری اختصاصی (اصلاح و تربیت زندانی)
۶۶	خلاصه بخش اول
۶۸	بخش دوم: آثار مجازات سالب آزادی
۶۹	مقدمه
۷۰	فصل اول: شرایط تأثیر گذاری قبل از زندان
۷۲	مبحث اول: ضوابط قبل از اجرای حکم
۷۲	گفتار اول: لزوم یا عدم لزوم مجازات سالب آزادی از نظر نوع جرم
۷۷	گفتار دوم: لزوم یا عدم لزوم اعمال مجازات سالب آزادی از حیث شخصیت مجرمین
۸۴	مبحث دوم: ضوابط تعدیل کننده مجازات سالب آزادی قبل از زندان
۸۶	گفتار اول: تعلیق تعقیب
۹۱	گفتار دوم: تعلیق اجرای مجازات
۱۰۱	گفتار سوم: تخفیف و تبدیل مجازات سالب آزادی
۱۰۷	فصل دوم: شرایط تأثیر گذاری بعد از صدور حکم
۱۰۷	مبحث اول: از دیدگاه محل اجرای مجازات
۱۰۷	گفتار اول: زندان
۱۰۸	الف - تعریف زندان

فهرست مطالب

عنوان	مطالب
ب - اقسام زندان	۱۱۳
۱- زندان بسته	۱۱۴
۲- زندان نیمه باز	۱۱۵
۳- زندان باز	۱۱۶
گفتار دوم: لزوم اجرای روش صحیح زندانبانی	۱۲۰
الف روشهای مرسوم زندانبانی در جهان	۱۲۰
۱- روش عمومی	۱۲۰
۲- روش انفرادی یا پنسیلوانی	۱۲۱
۳- روش مختلط	۱۲۳
۴- سیستم مدرن (رژیم ایرلاندو)	۱۲۳
۵- روش منطبق با شخصیت زندانی	۱۲۴
ب= روش زندانبانی در ایران	۱۲۸
۱- تفکیک و طبقه بندی زندانیان	۱۳۰
۱-۱ = اهمیت تفکیک و طبقه بندی زندانیان	۱۳۰
۱-۲ = مسئول طبقه بندی زندانیان	۱۳۲
۱-۳ ضوابط طبقه بندی و تفکیک زندانیان	۱۳۴
۲- امکانات زندانها	۱۳۶
۳- مدیریت زندان	۱۴۱

فهرست مطالب

مطالب	عنوان
۱۴۸	مبحث دوم: روشهای مکمل مجازات سالب آزادی پس از صدور حکم
۱۴۸	گفتار اول: در هنگام تحمل مجازات
۱۴۸	الف - آزادی مشروط
۱۵۵	ب - عفو
۱۵۸	گفتار دوم: کنترل و مراقبت بعد از خروج
۱۶۵	خلاصه بخش دوم
۱۶۶	نتیجه گیری
۱۶۸	پیشنهادات
۱۷۳	فهرست منابع و مأخذ
۱۷۳	الف - کتب به زبان فارسی

چکیده

مجازات سالب آزادی یا حبس به عنوان یکی از مجازاتهای معمول در جهان، و در کشور ما که به دنبال تحولات حقوق کیفری (مجازاتها)، از سوی قانونگذاران، اتخاذ شده است، دارای اوصاف و ویژگیهای خاصی نسبت به سایر مجازاتهاست که از این نظر، بررسی نقش آن، در اصلاح مجرمین، حایز اهمیت است. لیکن، در عمل موانعی وجود دارد که تأثیرگذاری آن را با دشواری مواجه می‌سازد. در مقررات حاکم بر چگونگی اعمال مجازاتهای سالب آزادی به ویژه، آیین نامه قانونی سازمان زندانها و اقدامات تأمین و تربیتی، در مواد زیادی هدف از این مجازات، اصلاح و بازپروری مجرمین بیان شده است.

بررسیهای انجام شده حاکی از آن است که تأثیر مثبت این مجازات، بیشتر از تأثیر منفی آن بوده، است. ولی جبران نقایص آن مستلزم توجه بیشتر قانونگذار در تصویب ایجاد جرایم جدید است. زیرا وقتی، هدف از این مجازات، اصلاح مجرمین باشد، برای ایفای نقش، باید تنها مجرمینی وارد زندانها شوند که نیاز به اصلاح و درمان داشته باشند، حال آنکه با این شیوه قانونی در جرایم غیر عمدی نیز مجرمین وارد زندانها می‌شوند، و نیز آنها که تکلیفشان از حیث محکومیت یا براءت مشخص نیست، بخش اعظمی از زندانیان را تشکیل می‌دهند علی هذا، ضرورت دارد تا اولاً: با اتخاذ تدابیر و سیاست (تئینی) با جرم زدایی، کیفر زدایی و اعمال و بکارگیری تأسیسهای کیفری و جایگزینی های مجازات حبس، از روانه کردن مجرمین که نیازی به برنامه‌های اصلاحی ندارند به زندانها بکاهیم و از طرف دیگر، با صرف هزینه‌های اختصاص یافته برای زندانها و بکارگیری نیروهای متخصص و دلسوز و برنامه ریزیهای دقیق، منطبق با اصول علم زندانبانی، تمام تلاش را در جهت اصلاح باقیمانده

زندانیانی که واقعاً باید در زندان باشند، معظوف نماییم. و از طرفی دیگر، مجرمین که قبل از انتضای مدت مقرر در حکم کیفری، تحت تأثیر برنامه‌های اصلاحی قرار گرفته‌اند، با اتخاذ تدابیری چون، آزادی مشروط، عفو و... از زندان آزاد شده و به آغوش اجتماع بازگردانیم. در هر صورت همسواره بردو چیز تکیه داریم، یکی تشکیل پرونده شخصیت برای کلیه متهمین که تحت تعقیب قرار می‌گیرند و نیز ایجاد دوایر مددکاری در کلانتریها و نکته دوم، فعال کردن دوایر و مراکز مراقبت بعد از خروج، برای اینکه تدابیر حمایتی را نسبت به مجرمین نیازمند و تدابیر نظارتی را بر روی مجرمین که بیم ارتکاب جرم در آینده می‌رود، قطع نکرده و ادامه دهند، و این امر، جز با بسیج و مشارکت عمومی آحاد نهادها و مردم و نیز بکارگیری تدابیر پیشگیرانه از سوی قانونگذاری کشور جمهوری اسلامی ایران که زمینه‌های ارتکاب جرم را در جامعه کاهش دهد ممکن نیست.

کلید واژه‌ها: مجازات سالب آزادی، حبس، زندان، مجازات محدود کننده آزادی، بازداشت، بازداشتگاه، آزادی مشروط، تعلیق اجرای مجازات، عفو، زندانیان، زندانبانان مرکز کنترل و مراقبت بعد از خروج

«مقدمه»

الف - انگیزه انتخاب موضوع:

برای اولین بار که جهت انجام کار تحقیق مربوط به درس جرم‌شناسی، یکی از نقاط جرم خیز این کشور پهناور را انتخاب کردم با منظره عجیبی روبرو شدم که بموجب آن، هم با اشخاص برخورد کردم، که دارای بیش از یکبار سابقه ارتکاب جرم بودند و قبلاً نیز در زندان به سر برده‌اند. ولی با این وصف، هم - چنان به ارتکاب اعمال بزهکارانه اقدام می‌نمودند و هم، با خانواده بزهکارانی مواجه شدم که سرپرست خانواده به جهت ارتکاب جرم در زندان به سر می‌برده ولی آنها بدون سرپرست و بدون هیچ متولی که حداقل در این اندیشه باشد چگونه، زندگی خانواده بزهکاران می‌گذرد. سؤالاتی را ایجاد کرد. سؤالاتی از قبیل اینکه آیا مجازات سالب آزادی، می‌تواند در اصلاح مجرمین، اینای نقش نماید؟

اگر مجازات سالب آزادی دارای این نقش است، پس به چه دلایلی تعداد زیادی از مجرمین مستقر در زندانها را سابقه داران تشکیل می‌دهند؟ آیا صرف این همه وقت برای کشف جرم، دستگیری متهم، رسیدگی و صرف این همه هزینه از ساخت زندان، تغذیه زندانیان، پوشاک و بهداشت آنها، استخدام و بکارگیری کارمندی برای سازمان زندانها و اقدامات تأمینی و تربیتی، عبث و بیهوده بود؟ و یا اینکه قانونگذار، قانون را بصورت ناقص وضع نموده و نیازمند به تصویب قوانین تکمیلی است؟ و یا قانون ناقص نیست بلکه متصدیان امور وظایف مندرج در قانون را آنطور که باید و شاید در عمل اجرا نمی‌کنند؟ مضافاً اینکه در این تحقیق به دنبال پاسخ به این سؤال بوده‌ایم که کدام نوع مدیریت از مدیریتهای زندانبانی قبل از تشکیل سازمان زندانها و یا پس از آن می‌تواند در اینای

نقش مجازات سالب آزادی کمک بیشتری نماید؟ و اگر روش دوم بهتر باشد، باید دارای چه ویژگی‌هایی باشد؟ یافتن پاسخی مناسب برای سؤالات مذکور و دیگر مسایل مرتبط با آن انگیزه اساسی و مهم در آغاز و انجام این پژوهش گردید.

ب - اهمیت موضوع:

انجام این تحقیق از چند جهت حائز اهمیت است. اولاً: مجازات سالب آزادی، امروزه در ایران به عنوان یکی از مجازات‌های اصلی، شایع و معمول، در غالب جرایم تغریزی، از سوی محاکم نسبت به مجرمین مورد حکم قرار می‌گیرد، و از طرفی دیگر، با تصویب قانون تعزیرات و قوانین مشرفه دیگری، قانونگذار شاید کمی عجولانه و تحت تأثیر شرایط خاصی بجای جرم زدایی جرایم جدیدی را ایجاد نموده است و همچنین شرایط خاص ناشی از جنگ و شرایط دشوارتر پس از آن که هنوز گریبانگیر جامعه ما می‌باشد و به دنبال آن بحرانهای اقتصادی و افزایش غیر قابل باور جمعیت، و علل دیگری که از حوصله بحث خارج است، سبب ارتکاب بیش از پیش جرم گردید و همه اینها، سبب افزایش آمار زندانیان شده و می‌شود و چون با وجود امکانات کم و تراکم شدید زندانیان، که بخش عمده آن را غیر از محکومین تشکیل می‌دهند، مشکلات اساسی و مهمی را برای دست‌اندرکاران و متصدیان اعمال مجازات سالب آزادی ایجاد کرده است، بطوری که بیش از آنکه به فکر اصلاح و باز پروری مجرمین باشند، سعی در اتخاذ تدابیری می‌نمایند که بدو، مانع از تخریب روحیه و بدتر شدن آنها گردند. بنابراین از این حیث جا دارد که بررسی نماییم با اتخاذ چه تدابیری می‌توان

الف: از نرخ جمعیت کیفری زندانها بکاهیم

ب: برنامه‌های اصلاحی تحت چه شرایطی سود بخش و مفید فایده خواهند بود.

ثانیاً: علم اداره زندانها که رشته‌ای و یا به عبارتی ناشی از علم کیفرشناسی است امروزه در سایر کشورها با انجام پژوهشهایی بر روی زندانیان و زندانبانان و روابط متقابل آنها بایکدیگر و استفاده از نتایج بدست آمده از این پژوهشها و تجارب سایر کشورها به فنون و روشهای نوین مجهز شده است و این تحولات به اندازه‌ای بود که لاجرم بر کشور ما نیز تاثیر گذاشته است و پس از تطبیق قوانین و فرهنگ جامعه ما امروزه در کشور ما نیز همانند سایر کشورهای مرفقی سعی در بکارگیری این علم نوین، در پیشگیری از جرم میگردد بنابراین، برای اینکه از این روشها به نحو بهتری استفاده نماییم، بررسی اینکه بکارگیری این روشها تا چه حد بر اصلاح و بازپروری مجرمین نقش داشته است حائز اهمیت است.

زیرا، با انجام پژوهش بر روی زندانیان و به ویژه سابقه داران و تکرار کنندگان جرم نتایج سیستم مشخص خواهد شد و به اصطلاح وقتی بیماری شخصی با انجام آزمایشات گوناگون روشن شد درمان آن آسان خواهد شد از این حیث نیز، مهمترین مشکل در حال حاضر این است که تا چه حد مجازات سالب آزادی در اصلاح مجرمین نقش داشته و اگر نتوانسته بطور کامل ایفای نقش نماید نقایص آن در کجاست و با اتخاذ چه تدابیری میتوان آنها را مرتفع نمود متاسفانه، آنگونه که باید و شاید نه مراکز ویژه و خاصی جهت انجام این امور که قابل استفاده و دسترس برای عموم پژوهشگران باشد ایجاد گردید و نه مراکزی که جدیداً تاسیس شده‌اند به اینگونه امور پرداخته‌اند.

بنابراین، با خالی بودن اینگونه پژوهشها انجام این تحقیق هر چند مختصر و ابتدایی است ولی نمی‌تواند راه را برای سایر پژوهشگران و آنهایی که قلبشان برای اجرای عدالت و داشتن جامعه‌ای

سالمتر و با امنیت بیشتر می‌تپد باز نموده، تا در صدد تحقیق و نمایان کردن نقایص و همچنین نقاط قوت سیستم اداره زندانها افتاده و با ارایه نتایج پژوهشهای خود، به طور سازنده قانونگذار و متصدیان امر را در حصول نتیجه بهتر یاری نمایند.

ثالثاً: مجازات سالب آزادی، در مقایسه با سایر مجازاتها از قبیل مجازاتهای بدنی، جزای نقدی و دارای ویژگیهای خاصی است. مانند اینکه: اجرای آن در طول زمان انجام می‌گیرد و حالت استمراری دارد و نتیجتاً، عوارض بر مجرم، بر خانواده او و نیز بر جامعه بصورت مثبت و منتهی وارد می‌کند، از طرف دیگر، چون اجرای این مجازات حالت استمراری دارد، بنابراین، نیاز به مکان بخصوص بنام زندان و مؤسسات اصلاحی و تربیتی می‌باشد که احداث و نگهداری آنها، هم از نظر فیزیکی و هم از نظر نیروی انسانی هزینه‌های هنگفتی را می‌طلبد، و حال، برای پاسخ به این سؤال که آیا، بکارگیری این نوع مجازات و با این همه هزینه نتایج بهتری در مقایسه با سایر مجازاتها دارد و یا اینکه بهتر است، بجای مجازات سالب آزادی در اندیشه جایگزینهای مناسب دیگری باشیم؟

پاسخ به این سؤال و سؤالات مشابه، جز با انجام تحقیق و بکارگیری دستاوردهای این مجازات و مقایسه آن با سایر مجازاتها ممکن و عملی نیست. اگر چه ما ادعا نداریم که این وجیزه پاسخ‌گوی این همه مسایل خواهد بود، ولی انتظار می‌رود، جویندگان راه عدالت و آیندگان ما، پاسخهای کاملتری به این سؤالات ارائه نمایند. از این حیث نیز، انجام این تحقیق، حائز اهمیت فراوان است. زیرا، اگر ما بازتاب مثبتی از این مجازات داشته باشیم، بی‌شک، در استمرار برنامه‌های اصلاحی و تعمیم این نوع مجازات، نسبت به سایر جرایم و بجای مجازاتهای بدنی، که امروزه، همواره به جهت بکارگیری آن نزد جهانیان به عنوان ناقض حقوق بشر معرفی می‌شویم، بهتر باشد.